

Oleksandra DYDA*

ZASADA KONTRASTU W KSZTAŁTOWANIU ATRAKCYJNOŚCI ŚRODOWISKA ARCHITEKTONICZNEGO UZDROWISKA (NA PRZYKŁADZIE MIASTA PARTNERSKIEGO UNIEJOWA, TRUSKAWCA)

Zarys treści: Sukces nowoczesnych małych miejscowości wypoczynkowych jest pod wieloma względami bezpośrednio związany z ich konkurencyjnością względem innych, podobnych ośrodków. Jednym ze sposobów na poprawę ich konkurencyjności jest tworzenie atrakcyjnego środowiska architektonicznego, którego cechy pozwolą na wyróżnienie się miasta od konkurencyjnych dla niego ośrodków. Identyfikacja owego wyróżnienia się może być oparta o zasadę kontrastu. W artykule podjęto próbę zastosowania tej metody w celu określenia potencjalnie atrakcyjnych cech środowiska architektonicznego, jednego z miast partnerskich Uniejowa – kurortu Truskawiec położonego na Ukrainie.

Słowa kluczowe: uzdrowisko, atrakcyjność środowiska architektonicznego, zasada kontrastu, Truskawiec

WPROWADZENIE

W dzisiejszych warunkach, w których ludzie mają coraz więcej możliwości szybkiego przemieszczania się, nasila się konkurencja pomiędzy miejscami oferującymi usługi dla ludności. Dlatego też, atrakcyjność miast bezpośrednio zależy od ich wielkości i roli pełnionej w sieci osadniczej, i społeczno-gospodarczej. Duże miasta, zazwyczaj oferują zdywersyfikowaną ofertę usług, co powoduje, że są one w stanie opierać swój rozwój o wiele „wariantów przetrwania”, w dobie zmieniających się tendencji na rynkach. Mniejsze miasta z kolei charakteryzują się większą specjalizacją, opierając swój rozwój i wzrost gospodarczy o jedną wiodącą

* ukr. Олександра Дида, dr, asystent, Uniwersytet Narodowy Politechnika Lwowska ukr. Львівська політехніка, Ukraina, Lwów, 79013, Bandery 12, e-mail: oadyda@gmail.com.

branżę. Przykładami takich miast są ośrodki o funkcji uzdrowiskowo-rekreacyjnej. Specyfika tej funkcji wymaga ekologicznego podejścia do kształtowania i ekspansji zabudowy oraz struktury funkcjonalnej, eliminując tym samym rozwój wielu rodzajów produkcji przemysłowej. Wszystko to powoduje, iż miasta stawiające na tę funkcję, muszą ciągle w nią inwestować, gdyż ewentualna porażka w walce konkurencyjnej może nieść za sobą negatywne skutki.

W zasadzie, każde miasto (a szczególnie to pełniące funkcje uzdrowiskowe), aby zostać zauważonym, odwiedzanym przez turystów i szeroko rozpoznawalnym powinno, oprócz zaangażowania zasobu medialnego, dbać o atrakcyjność swojego środowiska architektonicznego.

Zapewnienie konkurencyjności miasta uzdrowiskowego opiera się na podobnych do rozwoju gospodarczego i handlowego przesłankach, które można zawęzić do reklamy oraz ukierunkowania na prawidłowo zdefiniowane potrzeby konsumentów. W urbanistyce takie podejście nazywane jest „marketingiem urbanistycznym”¹. Należy przy tym zauważyć, iż wszystkie działania dotyczące zmian środowiska architektonicznego oraz jego dostosowania do nowych, współczesnych wyzwań, wymagają bardzo dużo czasu na realizację i kształtowanie perspektywicznych planów. Wynika to z faktu kapitałochłonności architektury, zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i organizacyjnym. Niemniej jednak wydaje się, iż kolejność działań marketingu urbanistycznego można przenieść z gruntu nauk o zarządzaniu, czyli: w pierwszej kolejności odnaleźć lub stworzyć od zera atrakcyjną podstawę materialną (środowisko architektoniczne), następnie przekazać informację w kierunku konsumenta, w możliwie najkorzystniejszym świetle. W celu zwiększenia efektywności reklamy ważne jest, aby była ona zauważalna. W tym celu, twórcy reklamy powinni między innymi uwzględnić sposób wpływu psychologicznego odbioru różnych kolorów i kształtów wykorzystując przy tym sprzeczności emocjonalno-sensowe. Rozpatrując obiekty urbanistyczne (zarówno o większej jak i mniejszej skali), warunkiem zainteresowania nimi osób, do których wcześniej nie dotarła informacja o nich, jest ich atrakcyjność rozumiana jako zdolność zwracania na siebie uwagi – „robienia wrażenia”. Na wspomnianą atrakcyjność mają wpływ różne czynniki, w tym elementy pochodzące ze sfery niematerialnej (m. in. kultura, historia, wybitne postacie związane z obiektem). Przy założeniu, że wszystkie imprezy dotyczące miasta, mają miejsce w jego środowisku architektonicznym, otoczenie to może je wspierać lub też przeciwnie – przeszkadzać im. Często budowle architektoniczne są tymi obiektami, dla których ludzie pragną odwiedzić miejscowość. Dlatego też, zręcznie przedstawiając zalety już ukształtowanego środowiska architektonicznego, i (lub) specjalnie tworząc nowe obiekty architektoniczne, można znacząco wpływać na atrakcyjność miasta i odpowiednio wzmacniać jego konkurencyjność względem innych

¹ B. Posatsky, *Urbanistychnyj marketing istorychnoho mista*, „Visnyk Natsionalnoho Uniwersytetu Lvivska Politehnika Arhitektura” 2005, nr 531, s. 102.

miejsowości. Zważywszy na osobliwości odbierania przez człowieka swojego otoczenia, oraz na doświadczenie funkcjonowania reklamy handlowej, atrakcyjność środowiska architektonicznego tej lub innej miejscowości należy kształtować, między innymi, na zasadach kontrastu (atraktantu) wobec najbliższego otoczenia². Przy czym, za atraktant mogą być ujmowane zarówno wizualne, jak i wypełnione sensem cechy środowiska architektonicznego. W tym kontekście otoczenie stanowią sąsiednie budynki (cechy wizualne) lub budowle o podobnym statusie, funkcjach i historii („cechy sensowe”). W szerszej skali, w przypadku miast rolę „najbliższego otoczenia” odgrywają sąsiednie miejscowości. Aby określone miasto przyciągnęło maksimum uwagi, trzeba na podstawie analizy komparatystycznej, odnaleźć takie jego ciekawe osobliwości, które by wyodrębniały je, spośród innych podobnych obiektów znajdujących się w pobliżu. Na przykład, jeżeli dużo miejscowości w okolicy ma bogatą historię oraz posiada relikty dawnej architektury, obecność w analizowanym mieście jeszcze jednego zabytkowego zamku lub śladu historycznego założenia urbanistycznego, nie zapewni wzrostu jego atrakcyjności, mimo że w innym otoczeniu, takie samo bogactwo historyczne stanowi główną atrakcję.

Ryc. 1. Położenie Truskawca w sieci osadniczej

Źródło: opracowanie własne, 2018

Celem niniejszych badań jest ukazanie potencjału zastosowania wyżej zaprezentowanej zasady kontrastu jako jednego ze sposobów kształtowania

² O. Dyda, *Pryntsyipy formuvannia atraktywnosti arhitekturnoho seredovyscha malyh mist*, rozprawa doktorska, NU Lvivska politekhnikha, Lviv 2015, s. 8.

atrakcyjności środowiska architektonicznego małego miasta-kurortu, na przykładzie ukraińskiego miasta uzdrowskiego Truskawiec, zlokalizowanego na Podkarpaciu (ryc. 1). Przykład Truskawca wybrano nieprzypadkowo, gdyż jest to jedno z miast partnerskich Uniejowa (od 2013 r.)³. Truskawiec współpracuje w tej formule także z innymi polskimi miastami⁴. Poza tym, w ostatnich latach zauważalny jest wyraźny wzrost popularności Truskawca wśród europejskich turystów, w tym tych z Polski.

GENEZA UZDROWISKA W TRUSKAWCU

Początków uzdrowisk w Galicji można doszukiwać się już w XVII w. (m.in. Szkoło i Lubień Wielki), ale ich prawdziwy rozwój zaczął się wraz z początkiem XIX w., przy czym kurorty klimatyczne zaczęły powstawać i rozwijać się pod koniec wieku⁵. Obecnie w ukraińskiej części Karpat (tj. na terenie obwodów: lwowskiego, zakarpackiego, czerniowieckiego i iwanofrankiowskiego) znajdują się 24 ośrodki balneologiczne, zaś ogółem powierzchnia obszarów rekreacyjnych w tym regionie stanowi 17% jego ogółu powierzchni⁶.

Początków uzdrowiska w Truskawcu należy doszukiwać się w utworzeniu w 1827 r. pierwszych łaźni. Stąd też, w 2017 r. miasto to świętowało okrągłą rocznicę 190 lat kurortu. W 1833 r. Teodor Torosiewicz, polski balneochemik i farmaceuta działający we Lwowie, prowadząc badania uzdrawiających właściwości wód, wskazał na ich niezwykłość w truskawieckich złożach (a szczególnie na posiadające prozdrowotne właściwości źródła „Naftusi”). Tym samym Truskawiec zyskał sławę jednego z wiodących europejskich kurortów, który porównywany był z Baden-Baden czy Karłowymi Warami. W 1911 r. uzdrowisko Truskawiec stało się spółką akcyjną zarządzaną przez Rajmunda Jarosza. Ośrodek uzdrowski pod nowym zarządem ulegał dalszej rozbudowie. W 1913 r. odwiedziło go ponad 5 tys. turystów i kuracjuszy. Właściciel uzdrowiska, w okresie transformacji po I Wojnie Światowej nadal intensywnie je rozbudowywał, czego efektem było powstawanie prywatnych hoteli, klinik balneologicznych i pompowni wód. W okresie międzywojennym o znaczeniu Truskawca na mapie polskich uzdrowisk świadczy chociażby trzykrotne zdobycie złotego medalu za najlepsze uzdrowisko w Polsce⁷. Po II Wojnie Światowej Truskawiec wciąż funkcjonował głównie jako

³ <http://uniejow.pl/o-gminie/miasta-partnerskie.html> [dostęp: 27.04.2018].

⁴ <http://www.tmr.gov.ua> [dostęp: 27.04.2018].

⁵ V. Kubyovych, *Kurorty. Entsyklopedia Ukrainoznavstva*, T. 4, Naukove tovarystvo imeni T. Shevchenka u Lvovi, Lviv 1994, s. 1243.

⁶ Shulha G., *Mistobudivni osnovy prostorovoho planuvannia hirskykh rekreacijnykh terytorij (na prykladni ukrajinskykh Karpat)*, rozprawa habilitacyjna, Kyjivskij Nacionalnyj Uniwersytet Budivnyctva i Arkhitektury, Kyjiv 2018, s. 34.

⁷ <http://truskavets.travel/ua/history-of-resort-truskavets.html> [dostęp: 27.04.2018].

ośrodek uzdrowiskowy, tym razem pełniąc dość istotną rolę radzieckiego kurortu. W 1948 r. Truskawiec otrzymał prawa miejskie i z biegiem czasu pełnił coraz to istotniejszą rolę w radzieckim systemie administracyjnym. Doprowadziło to do dynamicznego wzrostu liczby turystów i kuracjuszy. O ile w latach 30. XX w. rocznie do Truskawca przybywało około 15 tys. odwiedzających, o tyle w 1970 r. miasto odwiedziło około 200 tys. osób. W latach 70. XX w. działało w nim 26 źródeł mineralnych, z czego 14 było wykorzystywanych jako ujęcia wody pitnej⁸. Epokę transformacji ustrojowej na Ukrainie, kurort w Truskawcu przetrwał względnie dobrze, o czym świadczyć mogą nagrody z 1999 r. za najlepszy ośrodek wypoczynkowy na Ukrainie oraz z 2014 r. – Dyplom Rady Europy⁹.

SYTUACJA UZDROWISK NA UKRAINIE

Miasteczka uzdrowiskowe, z powodu swojej specjalizacji, są w nieco odmienniejszej sytuacji, aniżeli pozostałe miejscowości. Zwykle, nie mają konkurencji w najbliższym otoczeniu, gdyż wyposażone są w unikalne w regionie zasoby naturalne. Ich konkurencję stanowią ośrodki o podobnych funkcjach w granicach obszaru dostępnego dla konsumenta. Z uwagi na ciągły wzrost mobilności ludności obserwowany od kilkudziesięciu lat, znacząco zmieniły się warunki funkcjonowania małych miast uzdrowiskowych. Wiele z nich, w szczególności uzdrowiska klimatyczne, utraciły tym samym swój monopol na usługi uzdrowiskowe.

Jeszcze w połowie XX w. wyjazd w celach wypoczynkowych do innej części świata był trudnym przedsięwzięciem, zarówno z przyczyn ekonomicznych, jak i politycznych, i logistycznych. Ludność w tym czasie poszukiwała usług uzdrowiskowych w swoim kraju lub przynajmniej w granicach swojego kontynentu. W miarę rozwoju transportu, dostępność do tego typu ośrodków uległa znaczącemu rozszerzeniu się.

W krajach postradzieckich, w tym na Ukrainie, środowisko konkurencyjne kurortów, z powodów politycznych, aż do końca XX w. pozostawało ograniczone terenem Związku Radzieckiego. Ośrodki zagraniczne były trudne do osiągnięcia nie tyle z przyczyn komunikacyjnych, ile logistycznych i politycznych. Poniekąd wskutek braku prawdziwej konkurencji, częściowo zaś z powodu osobliwości gospodarki socjalistycznej, nowa rozbudowa tych uzdrowisk, w tym Truskawca, miała za zadanie zapewnić przede wszystkim należyte warunki pobytowe i estetyczne leczenia oraz rekreacji, nie zaś zwycięstwo w konkurencji z uzdrowiskami

⁸ V. Kubyovych, *Truskavets. Entsiklopedia Ukrainoznavstva*, T. 9, Naukove Tovarystvo imieni T. Shevchenka u Lvovi, Lviv 2000, s. 3273.

⁹ <http://truskavets.travel/ua/history-of-resort-truskavets.html> [dostęp: 27.04.2018].

zagranicznymi¹⁰. Do unikatowych, ze względów uzdrowiskowych, źródeł truskawieckich¹¹ ściągaly tłumy kuracjuszy ze wszystkich zakątków ZSRR – z Dalekiego Wschodu, Azji Środkowej, Kaukazu, Syberii. Miasto było „de facto” monopolistą, natomiast reklama była wówczas odbierana jako „przeżytek burżuazyjny”. Uporządkowanie środowiska architektonicznego, estetyczna organizacja przestrzeni, imprezy kulturalne, muzea itp. w Truskawcu oczywiście były, lecz bodźcem ich pojawienia się nie była walka konkurencyjna o konsumenta, tylko raczej dobra wola administracji lokalnych¹².

Pod koniec XX i na początku XXI w. sytuacja zewnętrzna się zmieniła. Dostępność uzdrowisk ukraińskich dla cudzoziemców, jak również zagranicznych dla Ukraińców (szczególnie po zniesieniu obowiązku wizowego do krajów Unii Europejskiej) uległa znaczącej poprawie. Błyskawicznie i zdecydowanie poszerzyły się granice środowiska konkurencyjnego w dziedzinie usług rekreacyjnych, dla ukraińskich miast uzdrowiskowych. Jest to okres, w którym w krajach od dawna egzystujących w warunkach rynkowych, codziennością jest konieczność ciągłego wykazywania się kreatywnością w walce o klienta. Ukraina potrzebuje natomiast czasu na to, aby dokonać zmian i tego typu model faktycznie wdrażać w swoich ośrodkach. Należy przy tym zwrócić uwagę na fakt, iż funkcja uzdrowiskowa powoduje podobne problemy w miastach, niezależnie od kraju ich lokalizacji. Uwarunkowania historyczne oraz społeczno-ekonomiczne (różne dla miast w zależności od lokalizacji) wywierają natomiast ogromny wpływ na kształtowanie ich środowiska architektonicznego. Dlatego też, należy brać je pod uwagę w trakcie opracowywania strategii kreowania atrakcyjności środowiska architektonicznego.

CHARAKTERYSTYKA CZYNNIKÓW WPŁYWAJĄCYCH NA ATRAKCYJNOŚĆ ŚRODOWISKA ARCHITEKTONICZNEGO

Decydującymi w wyborze koncepcji kształtowania atrakcyjności architektonicznej każdej miejscowości są czynniki tworzące podstawową sytuację urbanistyczną oraz architektoniczną. Wśród nich są takie, których człowiek z zasady nie może zmienić, nazwijmy je „zdeteterminowanymi biernie”. Są zaś takie, które w zasadzie mogą zostać zmienione przez człowieka, pod warunkiem dołożenia pewnych wysiłków oraz środków – nazwijmy je „zdeteterminowane czynnie”.

¹⁰ Goldfajl L., *Kurorty*, Bolshaya Sovietskaya Entsiklopedia (v 30 tomah), T. 14, Sovietskaya Entsiklopedia, Moskva 1973, s. 36–39.

¹¹ *Truskavets*, Bolshaya Sovietskaya Entsiklopedia (v 30 tomah), T. 26, Sovietskaya Entsiklopedia, Moskva 1977, s. 273–244.

¹² Sedak I., Dachno V., Piskovsky Ju., Ladny V., *Arhitektura Sovietskoj Ukrainy = Architecture of the Soviet Ukraine*, Stroyizdat, Moskwa 1987, s. 234 i 252.

Czynniki zdeterminowane biernie są stale obecne w mieście i od początku warunkują rozwój jego architektury. Należą do nich:

- 1) położenie miasta w regionie. W tym między innymi ich lokalizacja względem: sieci osadniczej oraz znanych obiektów historycznych i kulturalnych, granicy państwowej, podstawowych arterii tranzytowych itp. Od tych czynników zależy dostępność miasta dla zwiedzających oraz wybór tematycznego kierunku kształtowania atrakcyjności,
- 2) sytuacja krajobrazowa i geograficzno-klimatyczna i zawarte w nich: wizualne dominanty pochodzenia naturalnego, rezerваты i zabytki przyrody (które nie ulegają ingerencji człowieka), jak również stan ekologii (który pomimo, że jest skutkiem działalności człowieka, nie podlega szybkiej poprawie),
- 3) historycznie ukształtowana lokalna struktura rozplanowania przestrzennego oraz rozmieszczenie zabytków architektury oraz obiektów historycznych, których nie da się zmienić bez łamania prawa.

Czynniki „zdeterminowane czynnie” mogą ulegać ukierunkowanemu oddziaływaniu i modyfikacji ze strony człowieka. Należą do nich:

- 1) elementy biosfery nie będące pod ochroną oraz elementy designu krajobrazowego,
- 2) architektoniczna substancja miasta (z wyjątkiem zabytków objętych ochroną), z powodu swojego antropogenicznego pochodzenia, podlega całkowicie wpływom człowieka i przy odpowiedniej argumentacji, i motywacji może zostać zmieniona, uzupełniona nowymi obiektami, a nawet przeniesiona,
- 3) specjalizacja miasta uwarunkowana zarówno gospodarczo jak i historycznie, kulturowo oraz społecznie. Może zostać zmieniona pod wpływem potrzeb społecznych (każda przestrzeń miejska posiada pewien sens, który może zostać skorygowany przez użytkowników)¹³.

WSTĘP DO KONCEPCJI KSZTAŁTOWANIA ATRAKCYJNOŚCI ARCHITEKTONICZNEJ TRUSKAWCA

Informacja dotycząca konkretnych czynników zdeterminowanych biernie i czynnie, działających w małym mieście, jest niezbędna do analizy możliwych dróg kształtowania jego atrakcyjności architektonicznej. Dla architekta ważne jest wiedzieć, z jakimi warunkami musi się liczyć, jako z niezmiennymi, a na które może mieć wpływ.

¹³ O. Dyda, *Pryntsypy formuvannia atraktyvnosti arhitekturnoho seredovyscha malych mist*, Rozprawa doktorska, NU Lvivska Politekhnika, Lviv 2015, s. 18.

Pod tym względem, sytuacja miasteczka uzdrowskiego Truskawiec, wygląda następująco:

1) Czynniki zdeterminowane biernie:

- a) Truskawiec jest położony niedaleko granicy państwowej. Miasto położone jest ok. 100 km na południe od Lwowa i należy do tak zwanej Aglomeracji Podkarpackiej z centrum w mieście Drohobycz. Do wspomnianej aglomeracji należą również miasta Borysław, Stebnyk oraz kurort Schidnycia z okolicznymi wsiami. Jest to region intensywnie zaludniony o rozwiniętej sieci transportowej. Truskawiec ma dobre połączenie kolejowe i samochodowe z Lwowem, dlatego też łatwo i zreżcznie jest organizować wyjazdy jednodniowe.
- b) Truskawiec jest położony w malowniczej dolinie w pogórzu Karpat Wschodnich, na wysokości 350 m n.p.m. Centralna część miasta znajduje się w dolinie, po okolicznych wzniesieniach zaś wytyczono drogę obwodową z nowymi uzdrowskami. Z drogi tej rozpościera się piękny widok na miasto. Z kolei, ze śródmieścia widać zielone stoki okolicznych gór. W Truskawcu, dzięki sprzyjającemu mikroklimatowi, skupione są lecznicze źródła wód mineralnych, wśród których najbardziej znaną jest unikatowa „Naftusia”. Nieopodal Truskawca, w mieście Borysław, oddalonym o 4 km, znajduje się jedyne na świecie złożo naturalnego ozokerytu.
- c) Kurort Truskawiec ma dość bogatą historię. Uzdrowsko rozwinęło się na podstawie istniejącej wsi. Po odkryciu w 1810 r. włościwości leczniczych tutejszej wody mineralnej, zagrody wiejskie zostały przeniesione poza obręby zespołu uzdrowskiego, na ich miejscu zaś wytyczono duży park, a w pobliskich lasach urządzono cały system parkowych ścieżek spacerowych. Założona wówczas koncentryczna struktura została poniekąd zachowana do dziś w nowym budownictwie. Z XIX i początku XX w. pozostały zabytki drewnianej architektury uzdrowskiej – wille z werandami, balkonami, szpiczastymi dachami pokrytymi gontem. W niektórych z nich urządzono muzea. W mieście znajdują się również pamiątki infrastruktury uzdrowskiej oraz obiekty historyczne, związane z historią kurortu.

2) Czynniki zdeterminowane czynnie:

- a) W Truskawcu obserwuje się szerokie możliwości do wykorzystania architektury krajobrazowej oraz elementów naturalnych w środowisku architektonicznym. Od samego początku charakter uzdrowska był nacechowany drobnoskalowym, w przeważającej liczbie drewnianym budownictwem, i tylko centralne ulice posiadały zwartą zabudowę typu miejskiego. Tendencja ku rozproszeniu zabudowy i pozostawieniu dużej ilości przestrzeni zieleni w dalszym ciągu jest zachowana.

- Godzinę drogi od Truskawca znajduje się dobrze utrzymane prywatne zoo, które również można zaliczyć do strefy oddziaływania kurortu.
- b) Substancja (tkanka) architektoniczna Truskawca została utworzona w drodze sukcesywnego wdrażania w środowisko architektoniczne nowych budowli, w aktualnym, na czas ich powstania, stylu¹⁴. Dlatego możemy tu napotkać dawne drewniane wille, których przed I wojną światową było 30. Każda z nich liczyła od 10 do 27 pokoi. W tym czasie w Truskawcu znajdowało się również 61 parterowych domów z pokojami do wynajęcia (od 2 do 16 pokoi w każdym)¹⁵ oraz obiekty reprezentujące architekturę epoki funkcjonalizmu lat 30. XX w. Z biegiem czasu w Truskawcu powstawały duże sanatoria z różnych okresów architektury czasów radzieckich i nowe budownictwo z końca XX i początku XXI w. W odróżnieniu od lat przedwojennych w czasach radzieckich budownictwo mieszkalne Truskawca, podobnie jak całej reszty okolicznych miast powiększyło się o osiedla standardowych wielopiętrowych bloków, które nieco zasłaniają osie widokowe w kierunkach „centrum – zielone wzgórza”, i nie sprzyjają kształtowaniu emocjonalnego wizerunku zielonego uzdrowiska (ryc. 2 i 3).

Ryc. 2. Truskawiec
Panorama otwierająca się na miasto,
częściowo zasłonięta wielopiętrową zabudową
Źródło: O. Dyda, 2015

Ryc. 3. Truskawiec
Panorama miasta z wysokimi budynkami,
otwierająca się od strony wjazdu do miasta
Źródło: O. Dyda, 2015

- c) Truskawiec ma wyraźnie uzdrowiskowo-rekreacyjną funkcję, która stała się głównym powodem jego powstania jako miasta. Pomimo to, jego środowisko architektoniczne (samego miasta, jak też jego okolic) zawiera dużo obiektów i terenów historycznych. Te z kolei nadają mu pewien szerszy kontekst – wypełniają je treścią (sensem). Przykładami tego są między innymi Borysław (gdzie po raz pierw-

¹⁴ Kh. Kharchuk, *Stylova kharakterystyka arkhitektury kurortnoyi zabudovy Halyczyny*, „Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia” 2005, nr 14, s. 121 i 123.

¹⁵ T. Praschil, *Truskawiec*, Nakł. Zarządu zdrojowego: Drohobycz 1909, s. 61.

szy w Galicji rozpoczęto wydobywanie ropy naftowej, co zostało opisane w opowiadaniu Iwana Franki „Borysław się śmieje”) oraz Nahujewyczi (mała ojczyzna Iwana Franki z muzeum i ścieżkami spacerowymi oraz wytyczonymi miejscami pamięci gdzie przebywał). Z samym zaś Truskawcem związana była działalność wielu znanych postaci historycznych: lekarzy, przemysłowców i artystów. Dodatkowo miasto ma dobrą infrastrukturę do przeprowadzania masowych imprez kulturalnych.

ZIDENTYFIKOWANE KONTRASTY W PROCESIE ZWIĘKSZANIA KONKURENCYJNOŚCI TRUSKAWCA

Przyjmując jako rzecz niezmienną fakt, iż głównym atraktantem, na którym założono kurort Truskawiec, są unikatowe źródła oraz potężne możliwości lecznicze, warto przyjrzeć się w jaki sposób w kształtowaniu tego miasta mogłyby pomóc środowisko architektoniczne, które w szerokim pojęciu „obejmuje systemy zaludnienia i osiedli, rejony przemysłowe, mieszkalne i inne dzielnice miast, i miejscowości, budownictwo lokalne, domy, budowle oraz ich zespoły w jedność z zagospodarowaniem i zielenią, małymi formami architektonicznymi, wyposażeniem inżynieryjno-technicznym i zaopatrzeniem przemysłowym”¹⁶. Środowisko architektoniczne swoim wyglądem i jakością potrafi albo sprzyjać spożyciu reśursów leczniczych, albo odwrotnie, zniechęcać wszystkich tych potencjalnych konsumentów, których stan zdrowia pozwala na skorzystanie z alternatywnych propozycji.

Stosując zasadę kontrastu wobec najbliższego otoczenia, w przypadku zdrojowiska Truskawiec, trzeba porównywać cechy jego środowiska architektonicznego nie z najbliższymi sąsiednimi miasteczkami (wśród nich on niewątpliwie się wybija i jest atrakcyjny przynajmniej ze względu na swoją specjalizację), lecz z innymi kurortami, szczególnie z tymi znajdującymi się w podobnych warunkach naturalnych. Takich konkurentów Truskawiec ma wielu. Należy podkreślić, że wspomniane wyżej zdanie nie uwzględnia konfrontacji właściwości leczniczych zasobów naturalnych, ponieważ alternatywy truskawieckiej wody mineralnej „Naftusia” oraz lokalnych złóż ozokerytu nie ma na całym świecie. Dotyczy ono raczej porównania cech środowiska architektonicznego. Najbliższymi i najliczniejszymi konkurentami Truskawca są uzdrowiska w Polsce, w której funkcjonują 44 miejscowości o statusie uzdrowiska, zaś kolejne 70 jest typowanych jako perspektywiczne do założenia kurortów klimatycznych. Na uwagę zasługuje fakt, iż ościenna z Ukrainą, Małopolska posiada drugą pozycję w swoim kraju według

¹⁶ A. Marder, J. Yevreyinov, *Arkhitekturne seredovyshche*, [w:] *Arkhitektura: korotkij slovnyk-dovidnyk*, red. A. Marder, Budivelnyk, Kyjiv 1995, s. 33.

liczby uzdrowisk¹⁷. Konkurencyjne, polskie uzdrowiska prężnie wykorzystują nie tylko zasoby naturalne, lecz również atraktanty sensowe – wydarzenia oraz fakty pobytu w nich znanych osób. Takie czynniki stają się dodatkowym wyróżnikiem kurortu, którego nie posiada konkurencja. Na przykład, uzdrowisko Duszniki-Zdrój, wykorzystало fakt, iż w roku 1826 odpoczywał tam z rodziną szesnastoletni Fryderyk Chopin, który oprócz przyjmowania kuracji, dawał również koncerty. Dlatego dla uczczenia pamięci o występach Chopina w Dusznikach, co roku jest tam organizowany najstarszy, nieprzerwanie działający festiwal pianistyczny – Międzynarodowy Festiwal Chopinowski. Pełne spektrum przewag uzdrowiskowych prezentuje Krynica-Zdrój malowniczo położona, w pięknym krajobrazie, posiadająca leczniczy mikroklimat, dawną 200-letnią historię, która zapewniła tu oryginalne wzorce architektury w różnych stylach, ciekawe muzea, wydarzenia kulturalne, a nawet warunki do uprawiania narciarstwa i dla uzupełnienia całości – długą listę wybitnych polityków i działaczy kultury, którzy odpoczywali tu w różnych czasach¹⁸. M. Marx-Kozakiewicz¹⁹ wśród zalet środowiska miasteczek uzdrowiskowych w polskich Karpatach wskazuje obecność historycznego budownictwa drewnianego, pamiątek architektury, autentycznego budownictwa ludowego oraz malowniczych krajobrazów. Wspomina też o wizualnej estetycznej niezgodności typowego budownictwa epoki socjalizmu z krajobrazem górskim oraz statusem uzdrowiskowym tych miasteczek.

Otóż, pomiędzy Truskawcem a jego najbliższymi sąsiadami europejskimi, można znaleźć dużo cech wspólnych, co nie dziwi, zważywszy na podobny krajobraz oraz uwarunkowania historyczne. Posługując się zasadą kontrastu, spróbujmy wytypować takie cechy środowiska architektonicznego, które są niepowtarzalnymi i mogą przy dołożeniu odpowiednich wysiłków organizacyjnych oraz nakładów finansowych, sprzyjać jego atrakcyjności. W wyniku analizy porównawczej można wyróżnić 6 najistotniejszych cech.

Pierwszą z nich jest lokalizacja geograficzna Truskawca, która niesie za sobą znaczące przewagi, na których podstawie można kształtować atrakcyjność. Jest to przede wszystkim bliskość Lwowa (uznanego w Europie miasta turystycznego). Położenie Truskawca „w blasku sławy” Lwowa może ubogacać ofertę dla kuracjuszy, chociażby związaną z organizacją wycieczek do Lwowa o tematyce architektonicznej, kulturalnej, historycznej, a nawet gastronomicznej. Wykorzystanie potencjału Lwowa, dodatkowo uzupełnione znajdującymi się nieopodal: historycznym Drohobyczem, przemysłowym Borysławiem, miejscowością Nahujewycze,

¹⁷ J. Krupa, T. Wołowicz, *Uzdrowiska Polski Wschodniej wobec wyzwań rozwojowych – turystyka zrównoważona*, [w:] *Współczesne trendy funkcjonowania uzdrowisk – klastering*, red. J. Hermaniuk, J. Krupa, IGWSliZ, Rzeszów 2010, s. 15.

¹⁸ <https://travelist.pl/magazyn/?p=3083> [dostęp: 2.03.2018].

¹⁹ M. Marx-Kozakiewicz, *Przemiany funkcjonalno-przestrzenne miast i miasteczek regionu Karpackiego*, „Czasopismo Techniczne Architektura” 2009, 2–A, 10, s. 145–146.

zoo w Medenyczach oraz wraz z możliwością organizowania krótkich wędrówek w Karpaty, wytwarza dość rzadką dla miasta uzdrowskiego sytuację, w której to kuracjusze mają możliwość w trakcie leczenia, równoległe otrzymywać bardzo szerokie spektrum informacji, rozrywek kulturalnych i wrażeń. W obecnych warunkach stałego braku czasu, atrakcyjność takiej sytuacji może tylko wzrastać.

Kolejną jest struktura przestrzenna Truskawca oraz jego położenie w krajobrazie, które stwarzają warunki do kształtowania wokół uzdrowiska szlaku z prezentacją szerokiej panoramy miejscowości, natomiast w śródmieściu – placu z widokiem na pejzaż górski. Taka sytuacja jest dość rzadka i powinna stać się podstawą kształtowania wizualnej atrakcyjności środowiska architektonicznego Truskawca.

Trzecia cecha wynika z czynników etnograficznych. Truskawiec i jego okolice są odwiecznymi terenami Bojkowszczyzny. Tu zachowały się wzorce tradycyjnej architektury oraz sztuki Bojkowskiej, w tym pewna osobliwość – tradycyjna kompozycja budownictwa, ściśle związana z krajobrazem. Rzecz w tym, że oprócz poszczególnych domów – ekspozycji, zainteresowanie może budzić sama „struktura ekspozycyjna”, czyli sposób ich lokalizacji w miejscowym krajobrazie. Różne regiony europejskie mają swoje kompozycyjne tradycyjnego budownictwa²⁰. W odróżnieniu od innych miejscowości uzdrowskich, gdzie obecność zielonych terenów jest wymogiem płynącym z pełnionych przez nie funkcji, w Truskawcu, który się rozwinął na podstawie dawnego, lokalnego osiedla, tak rozproszone i poprzerywane ogrodami budownictwo jest naturalnym kontynuowaniem tradycji ukraińskiej urbanistyki, wywodzącej się jeszcze z czasów dawnej Rusi Kijowskiej²¹. Okoliczność ta, wśród innych kurortów europejskich, również jest wyjątkowa. Przy odpowiedniej pracy informacyjnej, udostępnieniu ekspozycji ludowej architektury i sztuki Bojkowszczyzny, jak również zachowaniu tradycyjnych metod zabudowy w trakcie przyszłego rozwoju uzdrowiska, może ona sprzyjać atrakcyjności miasteczka.

Kolejną cechą jest to, że Truskawiec, w odróżnieniu od swoich sąsiadów, przez dłuższy czas nie wchodził w skład Związku Radzieckiego, lecz był jednocześnie jednym z najbardziej znanych kurortów radzieckich. Tu lokalizowane były sanatoria należące do różnego rodzaju struktur rządowych, wielkich kombinatów przemysłowych oraz związków zawodowych. Budynki te uchodziły za jedne z najnowocześniejszych w reżimie radzieckim w owych czasach. Obecnie nie

²⁰ Za przykład mogą służyć ciasno ustawione domy, tworzące wraz z innymi budowlami w tle wizualne ograniczenie, to są wysoce zurbanizowane przestrzenie. Inny wariant – odstępy pomiędzy domami są większe, wówczas budowle dobrze wyglądają na tle otwartego, dalekiego krajobrazu i zieleni. Wtedy środowisko architektoniczne osiedla, nawet w przypadku obecności niedużego szczelnego centrum, nie tak ostro kontrastuje z otoczeniem naturalnym i stopniowo się w nim „rozpuszcza” poprzez sukcesywną zmianę współzależności pomiędzy terenami zabudowanymi a zielonymi.

²¹ I. Dyda, *Ekologichni osnovy tradytsijnoyi ukrajinskoyi arhitektury*, NU Lvivska Politehnika, Lviv 2009, s. 225.

odpowiadają one współczesnym standardom i jak już było wcześniej wspomniane nie najlepiej wpisują się w lokalny krajobraz. Jednak właśnie przy pomocy tych obiektów można, jak kolokwialnie mówi się na Ukrainie – „zrobić z cytryny lemoniadę” i urządzić sanatorium będące jednocześnie muzeum radzieckiej architektury uzdrowskiej. W tego typu kompleksach można by było mieszkać w sentymentalnie wyposażonych apartamentach w stylu lat 60., 70. czy 80. XX w. Przy zapewnieniu właściwej reklamy, może to również stać się wyróżnikiem Truskawca, tym bardziej że społeczne zainteresowanie radzieckimi rarytasami pozostaje w Europie wciąż aktualne, szczególnie w krajach, dla których życie w socjalizmie nie jest znane (ryc. 4 i 5).

Ryc. 4. Socjalistyczna zabudowa dworca kolejowego w Truskawcu
Źródło: O. Dyda, 2015

Ryc. 5. Dom wypoczynkowy w Truskawcu wybudowany w epoce socjalistycznej
Źródło: O. Dyda, 2015

W dalszym ciągu doszukując się kontrastów pomiędzy Truskawcem a otoczeniem, daje się zauważyć różnice na poziomie kształtowania się mentalnej atrakcyjności środowiska architektonicznego. Zjawisko to zauważalne jest na nieco mniejszą, niż uprzednio zidentyfikowane, skalę. Dotyczy ono poszczególnych, wyjątkowych osób mieszkających, pracujących lub tworzących niegdyś w Truskawcu. Lecz, żeby na tym gruncie wybudować atrakcyjność uzdrowiska, trzeba wykonać ogromną pracę promocyjną, która ma na celu rozpowszechnienie informacji o tejże miejscowości na świecie (sens poszczególnym przestrzeniom może nadawać chociażby ich związek z braćmi Kłyczko, czy też ze światowej klasy piłkarzem – Szewczenką). Podobną rolę wspomagającą w kształtowaniu atrakcyjności kurortu, mogą odegrać systematyczne imprezy kulturalne – festiwale, konkursy, pokazy mody, jarmarki ludowe. W tym zakresie łatwiej jest znaleźć niepowtarzalną tematykę.

Wreszcie, w odniesieniu do innych, zagranicznych uzdrowisk, Truskawiec nie wykorzystał w pełni swojego potencjału do poprawiania wizerunku przy pomocy unikatowej, oryginalnej nowej architektury. W tym celu można obrać dwie drogi nadrobienia tych zaległości. Jedną z nich jest zaproszenie światowej sławy architekta do zaprojektowania kluczowego budynku, który mógłby stać się główną

atrakcją turystyczną kurortu. Druga droga, związana jest z wyborem jednego ze współczesnych i perspektywicznych stylów (kierunków) twórczości architektonicznej dążąc do tego, aby wszystkie nowe obiekty realizowane były w oparciu o ten kanon. Umożliwi to kształtowanie atrakcyjności uzdrowiska na zupełnie nowej podstawie. Przykładem takich trendów wydają się być nowoczesne style architektury ekologicznej.

WNIOSKI

Warto zauważyć, że we współczesnych warunkach, proces zabudowy miejscowości o wiodącej specjalizacji uzdrowiskowej, nie może odbywać się żywiołowo i przypadkowo. W odróżnieniu od innych małych miast, dla kurortu obecność atrakcyjnych wizualnie i napełnionych duchem (sensem) charakterystyk środowiska architektonicznego, jest nie tylko korzystnym bonusem, lecz również życiową koniecznością w walce konkurencyjnej. Dlatego zabudowa kurortu, w tym miejscowości Truskawiec, powinna odbywać się zgodnie z uprzednio przygotowanym programem rozwoju, w którym na pierwszym miejscu powinna się znaleźć koncepcja kształtowania atrakcyjności architektury uzdrowiska. Koncepcja ta powinna bazować na wynikach analizy lokalnych, wizualnych oraz wypełnionych sensem osobliwości – potencjalnych atrakcyjnych miejsc. W oparciu o to, warto stosować zasadę kontrastu wobec najbliższego otoczenia, jako instrumentu wyboru najbardziej optymalnego wariantu.

Bibliografia

- Dyda I., *Ekologichni osnovy tradytsijnoyi ukrajinskoyi arhitektury*, NU Lvivska Politehnika, Lviv 2009.
- Dyda O., *Pryntsypy formuvannia atraktyvnosti arhitekturnoho seredovyshcha malyh mist*, rozprawa doktorska, NU Lvivska Politehnika, Lviv 2015.
- Kharchuk Kh., *Stylova kharakterystyka arhitektury kurortnoyi zabudovy Halyczyny*, „Suchasni problemy arhitektury ta mistobuduvannia” 2005, nr 14, s. 119–125.
- Goldfajl L., *Kurorty*, Bolshaya Sovietskaya Entsyklopedia (v 30 tomah), T. 14, Sovietskaya Entsyklopedia, Moskva 1973, s. 36–39.
- Krupa, J., Wołowicz, T., *Uzdrowiska Polski Wschodniej wobec wyzwań rozwojowych – turystyka zrównoważona*, [w:] *Współczesne trendy funkcjonowania uzdrowisk – klastering*, red. J. Hermianiuk, J. Krupa, IGWSliZ, Rzeszów 2010, s. 7–35.
- Kubiyovych V., *Kurorty. Entsyklopedia Ukrainoznavstva*, T. 4, Naukove tovarystvo imeni T. Shevchenka u Lvovi, Lviv, 1994, s. 1242–1244.
- Kubiyovych V., *Truskavets. Entsyklopedia Ukrainoznavstva*, T. 9, Naukove tovarystvo imeni T. Shevchenka u Lvovi, Lviv 2000, s. 3273.

- Marder A., Yevreyinov J., *Arkhitekturne seredovyshe*, [w:] *Arkhitektura: korotkyj slovnyk-dovidnyk*, red. A. Marder, Budivelnyk, Kyjiv 1995, nr 33.
- Marx-Kozakiewicz M., *Przemiany funkcjonalno-przestrzenne miast i miasteczek regionu Karpackiego*, „Czasopismo Techniczne Architektura” 2009, 2–A, 10, s. 143–148.
- Posatskyi B., *Urbanistychnyj marketing istorychnoho mista*, „Visnyk Natsionalnoho Universytetu Lvivska Politehnika, Arhitektura” 2005, nr 531, s. 101–103.
- Praschil T., *Truskawiec*, Nakł. Zarządu zdrojowego, Drohobycz 1909.
- Sedak I., Dachno V., *Piskovsky Ju., Ladny V., Arhitektura Sovietskoj Ukrainy = Architecture of the Soviet Ukraine*, Stroyizdat, Moskwa 1987.
- Shulha G. *Mistobudivni osnovy prostorovoho planuvannia hirskykh rekreacijnykh terytorij (na prykladi ukrajinskykh Karpat)*, rozprawa habilitacyjna, Kyjivskij Nacionalnyj Universytet Budivnyctva i Arhitektury, Kyjiv 2018.
- Truskavets*, Bolshaya Sovetskaya Entsiklopedia (v 30 tomah), T. 26, Sovetskaya Entsiklopedia, Moskva 1977, s. 244–273.

Strony internetowe

- <https://travelist.pl/magazyn/?p=3083> [dostęp: 2.03.2018].
- <http://truskavets.travel/ua/history-of-resort-truskavets.html> [dostęp: 27.04.2018].
- <http://uniejaw.pl/o-gminie/miasta-partnerskie.html> [dostęp: 27.04.2018].
- <http://www.tmr.gov.ua/press-center> [dostęp: 27.04.2018].

[Artykuł wpłynął: kwiecień 2018; akceptacja: maj 2018]

THE PRINCIPLE OF CONTRAST IN RAISING ARCHITECTURAL ATTRACTIVENESS OF HEALTH RESORTS – EXAMPLE OF TRUSKAVETS

Summary

Successful functioning of modern small resort towns is in all aspects directly connected with their competitiveness as compared to other similar objects. One of the ways to ensure such competitiveness is to create an attractive architectural space with certain characteristics that differentiate the town from its competitors and attract attention by means of contrast. The article assesses the application of the principle of contrast for identification of potentially attractive characteristics of architectural space using Truskavets as an example.

Keywords: resort, architectural attractiveness of space, the principle of contrast, Truskavets